

Mindezek azt bizonyítják, hogy Mikszáthnak csakugyan kedves olvasmánya volt a múlt század kilencvenes éveinek elején a *Gesta Romanorum*. (Az idézett elbeszélések többsége a *Tavaszi rügyek* c. kötetben jelent meg először.) Az eleven, érdekes példákat akár alakjaik, akár meséik miatt szívesen használta fel alapul, hogy történeli háttér festésével vagy magyar viszonyok rajzával megrögzítve, új alakokkal ellátva, az érdekes helyzeteket kiélezve s természetesen mindent művészileg motiválva, magyar levegőjű történeteket alkosson belőlük.

REMPORT ELEK.

PETŐFI JAVAINAK LEFOGLALÁSA ÉS ELÁRVEREZÉSE (1849—1851).¹

Az 1848/49-i szabadságharc leverésével megbízott herceg Windischgrätz Alfonz altábornagy 1848. dec. 15-én kezdte meg a Magyarország elleni hadműveleteket. Dec. 18-án elfoglalta Pozsonyt, 27-én Győrt s miután a Dunántúl nem sok ellenállásra talált, 1849. jan. 5-én már bevonulhatott Budára. Buda és Pest városok katonai parancsnokává Wrba altábornagyot nevezte ki. A katonai diktatúra legelső rendelkezése az volt, hogy a függetlenségi mozgalom vezető férfiai ellen az 1715: VII. t.-c. alapján elfogató parancsot adtak ki s vagyonukat, mint pártlútnak és felségséértőknek vagyonát, zár alá vették s elkobozták.

A letartóztatandók névjegyzékében a 22. sorszám alatt Kossuth neve, az 51. sorszám alatt pedig Petőfi neve olvasható. A körözölevélben Petőfi személyleírása — magyar fordításban — a következő: «Petőfi Sándor költő, 30 éves, Erdélyben ismeretlen helyen született, református vallású, nő, alacsony, sovány termetű, barna arcú, felfelé fésült, fekete hajú, magas homlokú, fekete szemöldökű, ugyanolyan szemű, széles orrú, szabályos szájú, jó fogazatú, egy kissé hegyes állú, sötét bajuszú. Beszél: németül, magyarul és oláhul s rendszerint csupasz nyakkal jár.» A körözölevél záradékában felszólítatnak az összes katonai és polgári hatóságok, hogy nevezett kutassák, megtalálás esetén vegyék őrizetbe s erről a hadsereg rendőri osztályát értesítsék.

Petőfit azonban nem tudták elfogni, mert ifjú feleségével még 1848. szept. 24-én apósához Erdődre utazott. Nejét, ki anyai örömök előtt állott, ott helyezte biztonságba, ő pedig Erdélybe a székelyekhez akart eljutni, hogy nemzetőröket toborozzon. Elutazásukkor lakásuk berendezését s egyéb ingóságait a Lövész- (ma Királyi Pál-)utcai lakásukból szüleinek, az öreg Petrovicséknak Zöldkert- (ma Reáltanoda-)utcai lakására szállították.

A Cs. Kir. Budai Katonai Kerületi Parancsnokság utasítására a Kir. Jogügyek Igazgatósága 1849. febr. 6-án megbízta egyik tisztviselőjét, Mukits

¹ A Cs. Kir. Pesti Ker. Főtörvényszék iratai. Állad. Főügyészség (General Prokurator) 1849—E. 263., 1851—E. 263., 1852—E. 61. a M. Kir. Orsz. Levéltárban. Civil und Militär Gouvernement in Ungarn, Armee-Polizei-Section 315/1849—51. Pz. a Hadilevéltárban.

János kir. altágyészt, hogy Petőfi Sándor Pesten hagyott ingóságait kutassa fel s vegye zár alá. Mukits hosszas kutatás után a Petőfi holmijainak nyomára akadván, febr. 16-án Madedl János Pest városi tanácsos és Metz Ignác hites becűs kíséretében megjelent Petőfi szüleinek Zöldkert-utca 481. sz. alatti lakásán, ahol csak Petőfi édesanyját találták. A bizottság közölte jövelele célját, majd hozzáfogott a Petrovicsné által fia tulajdonuail megjelölt ingóságok összeírásához. Az összeírásban felvett bútorokat, könyveket, kótákat s más berendezési tárgyakat helyszűke miatt itt nem sorolom mind fel, csak azokat a darabokat, amelyekből Petőfiék lakását és háztartását berendezve magunk elé képzelhetjük.

A leltárban összeírt bútorok tömegéből megállapíthatólag Petőfiéknek Pestről történt elutazásuk előtt 4 szobás lakásuk lehetett a következőkép berendezve: *a hálószobában* 2 fényezett ágy a szükséges ágyneműekkel, 2 fényezett szekrény (siffon), bennük női és férfi alsó- és felsőruhák, 1 négyfiókos almáriom (kasten), 1 fényezett mosdó, 2 fényezett éjjeli szekrény, 1 toilette tükör; *az ebédlőben* 1 fényezett hosszú asztal, 12 fényezett faszék, 1 fényezett nagyobb és kisebb kredenc, amelyekben 18 porcellán tányér, 10 kis porcellán tányér, 1 porcellán levesestál, 20 különféle apró porcellán edény, 2 porcellán kanna, 6 tojástartó, 1 porcellán cukortartó, 9 porcellán kávésfindza, ecet-olajtartó, kenyérsósár, 9 pohár, 4 üveg sőtartó, a falon 3 tájkép olajfestmény, egy puztát ábrázoló színes rézmetszet; *Petőfiné szobájában* 1 kék-fehér szövettel bevont biedermeier-kanapé, hasonló 6 szék és 1 karosszék, 1 fényezett varróasztalka varróeszközökkel, 1 fényezett kerekasztal, 1 női íróasztal rajta női írőkészlet, 1 fényezett kalitkában valamilyen madár, a falon Petőfi szüleinek, Petőfiének és feleségének olajfestésű, aranykeretes arcképei, Petőfiének és Corday Saroltának egy-egy kövön nyomott arcképe; *Petőfi dolgozószobájában* 1 zöld posztóval behúzott íróasztal, azon ernyős asztali lámpa, öntöttvas tintatartó, cserép hamutartó, olló, vonalzó, acél gombolyag spárgatartó, 1 díván, 1 fényezett könyvvállvány, amelyen Petőfiének körülbelül 160 kötetből álló könyvtára, feleségének pedig 212 drb.-ból álló kótagyűjteménye állott, 1 hegedű, 1 flóta, a falon 2 vívókard, 2 vívókeztyű, 1 vívómaszk, továbbá Arany János, Garay János, Roland, Kosciuszko, Andersen, Merlin de Thionville, Camille Desmoulins, Danton, Robespierre, Lameth, St. Just, Theroigne, Carnot, Couthon, Vergniaud, Thom. Moore kövön nyomott, acél- és rézmetszetű arcképei függtek. A leltárban részletesen fel vannak sorolva a konyhaberendezési tárgyak és eszközök is.

Az összeírt ingóságokat 151 frt. 53 kr.-ra becsülték s a leltár egyik példányának átadása mellett egyelőre a lakásban hagyták A Kir. Jogügyek Igazgatósága ugyanis azt tervezte, hogy a „pártütők” lefoglalt ingóságait, az árverések megtartásáig, az Újépület e célra kijelölt egyik helyiségébe raktározzák majd be. Erre azonban, a bizonytalannak látszó politikai helyzet miatt, nem került sor, mert a császári hadsereg a keleten vívott harcokban csaknem mindenütt vereséget szenvedett. A nagysarlói csata után (ápr. 19.) az osztrák haderő csakugyan visszavonult, úgyhogy ápr. 23-án a főváros, a budai vár kivételével, ismét a magyar csapatok kezére került. Az osztrákok kivonulása után Petőfi ingóságai felszabadultak. S midőn Petrovicsné férje halála után a Zöldkert-utcai lakásából az Erdősor (a mai Alsóerdősor-u.)

93. sz. házba bizonyos Révészné nevezetű ismerőséhez költözött, oda vitette fia ingóságait is, úgyhogy a költő, amidőn május 9-én Pestre jött, hogy családi ügyeit elintézzze, ott találta meg őket.

Petőfi a katonai feljebbvalóival történt összeüzdülései miatt nem akart tovább katonáskodni. Lemondott őrnagyi rangjáról s Pesten akart maradni. A Kerepesi- (mai Rákóczi-)út és Sip-utca sarkán, az ú. n. Marcihányi-féle ház II. emeletén bérelt ki három szobás lakást s itt rendezkedtek újra be. De nem sokáig maradt itt. Nem érezte magát Pesten biztonságban. Júl. 3-án nejével újra elhagyta a fővárost s Bem táborába sietett, ahonnan vissza sem tért többé, mert júl. 31-én a Segesvár melletti csatában eltűnt.

A most már Haynau vezetése alatt álló osztrák hadsereg újra elfoglalta a fővárost. Az első megszállás alatt megkezdett vagyonelkobzási eljárásokat is megint megindították. A Cs. Kir. Pesti Ker. Főtörvényszék ügyészsége Petőfi ügyét is elővette s Kotaszek János ügyészt bízta meg a Petőfi-féle ingóságok felkutatásával és lefoglalásával. Meg is találták, de nem a Marcihányi-féle házban, ahol Petőfiék utoljára laktak, hanem a Kerepesi (mai Rákóczi-)út 7. sz. alatti Boráros-féle házban, egy földszinti hónapos szobában ahova Kozmovszky Antal a Marcihányi-házak gondnoka 1849. szept. 29-én valószínűleg azért raktározta be, mert amint az iratokból megállapítható, Petőfiék a Szent Jakabtól Szent Mihályig terjedő fertályra járó 46 frt. lakásbért nem fizették meg, s ezért a gondnok Szt. Mihály naptól másnak adta ki Petőfiék volt lakását.

A hatóság emberei 1850. jan. 2-án megjelentek a Boráros-féle házban s az említett földszinti szobában egymásra halmozott bútorokat, könnyebb leltározás végett, kirakták az udvarra s újra összeírták. E második leltárban csaknem ugyanazok a tárgyak szerepelnek, mint az elsőben, de itt már van egy nádból fonott gyermekkocsi és egy P. A. betűkkel jelölt lezárt láda is. A leltározás után az ingóságokat visszarakták a szobába s aajtáját lepecsételték. A Pester Zeitungban meghirdették az árverést s az ingóságokat a Nagyhid- (mai Deák Ferenc-) utcában levő Redout-épületbe szállították, ahol jan. 31-én, egynehány darab kivételével elárverezték. A biedermeier-garnitúrát visszatartották az ügyészi hivatal használatára. Nem adták el a könyveket, kótákat, képeket sem. Ezeket a Helytartótanács Buth Ignác cenzorral vizsgálhatta meg s megállapították, hogy a közre politikailag melyek a veszedelmesek. Az árverésen 313 frt. folyt be. A jegyzőkönyvből megállapítható, hogy az eladott tárgyakat kik és mennyiért vásárolták meg.

Mialatt ezek az események történtek, Petőfiné Erdélyben kutatta eltűnt férjét. 1850. tavaszán Pestre jött s csak ekkor értesült róla, hogy ingóságait elkobozták s részben el is adták. Hogy kára megtérüljön az ügyészséghez a következő folyamodást intézte:

Tekintetes Cs. Kir. Álladalmi Ügyészség!

Mialatt otthonomtól távol voltam, az álladalom a lakásomban talált s a Petőfi Sándor tulajdonának vélt ingóságokat elkobozta s részben el is adta.

Köztudomású dolog, hogy férjem a velem kötött házassága előtt — ami általánosan, de főként magyar írók esetében szokásos volt — vagyonnal egyáltalán nem rendelkezett s ezért a kérdéses ingóságokat ő nem szerezhette, hanem igenis abból a pénzből szereztettek, amit nekem a szerencsés

vagyoni helyzetben levő atyám a férjhezmenetelemkor juttatott. Természetes tehát, hogy az én pénzemen ily módon vásárolt ezen tárgyak a férjem tulajdonát nem képezték s épen ezért az álladalom részéről nem voltak elkobozhatók.

Igaz ugyan, hogy az említett ingóságokra vonatkozó tulajdonjogomat írásos bizonyítékokkal igazolni nem tudom, ennek az oka azonban az, hogy e tárgyak vásárlásakor nem gondoltam arra, hogy valaha is abba a helyzetbe kerüljek, hogy az említett tárgyakhoz való igényjogosultságomat ki kell mutatnom. Egyébként még ezen írásbeli bizonyítékok hiányában is inkább mel'ettem szól az az igazolható tény, hogy férjhez menetelemkor egy jelentékeny pénzüsszeget kaptam, amelyen az ingóságokat vásárolhattam s vásároltam, mint a férjem tulajdonjoga mellett, akiről általánosan tudott volt, hogy egészen vagyontalan lévén, ezen tárgyakat meg nem szerezhet.

Egyébként azt hiszem, meg kell jegyezmem, hogy férjem nem tartozott azon egyének közé, akik edictaliter megidézettek. Az egyedüli büne csak az volt, hogy a felkelő seregben mint honvédtiszt szolgált. Az eddigi gyakorlat szerint ennek azonban nem volt vagyoneklobzás a következménye; hanem az oly egyének esetében, mint a férjem is, akik nem voltak előzőleg a cs. kir. hadseregben tisztek, az eddigi tapasztalat szerint csak a cs. kir. hadseregbe való besorozás lett a következmény.

Ha tehát nem is ismertetnék el ezen tulajdonjogom ezekre a tárgyra, — abból a körülményből, hogy a férjem ellen más vád, mint csak az, hogy a fölkelő seregben tiszt volt, nem hozható fel — azt következtetem, hogy az a vétke, amellyel tulajdon-elkobzás nem jár, még mindig megengedi, hogy a még természetben meglévő tárgyakat és az eladottakért befolyt összeget a magam részére igényelhessem.

Végül kötelezem magamat, hogy a kiszolgáltatandó tárgyak értékét és a készkiadásokat az Emich Gusztáv könyvkereskedő úr «Cautio-nyilatkozat»-ával biztosítom, ki az álladalom biztosítása céljából nyilatkozatában kötelezi magát arra, hogy azon esetben, ha a minden valószínűség szerint a segesvári csatában elesett férjemmel Petőfi Sándorral szemben a vagyoneklobzás mégis kimondatnék és így a lefoglalt tárgyra az én bejelentett igényem, mint indokolatlan elutasíthatnék, az ezen tárgyakért megállapított becsértéket, valamint a kiszolgáltatandó pénzüsszeget az államnak visszafizeti.

A fenti indokok alapján a még természetben levő tárgyak, valamint az eladottakból befolyt összegek kiszolgáltatását kérve maradok a tek. cs. kir. áll. ügyészségnek

Pest, 22. juli. 1850.

alázatos szolgálója

Petőfi Sándorné szül. Szendrey Julia.

Petőfiné ezen folyamodására egyelőre nem történt intézkedés, mert nem sokkal később Pákh Albert ügyvéd és író, Petőfi egyik jóbarátja, 1850. augusztus 31-én a Pesti Ker. Főtörvényszék cs. kir. Főügyészségéhez szintén folyamodást intézett:

Tekintetes cs. kir. Álladalmi Főügyészség!

Égészségi állapotom helyreállítása végett 1847. évben a hazából bizonytalan időre távozni kénytelenítetvén, hátrahagyott ingóságaimat Petőfi Sándor

úr vevé ideiglenes gondviselése alá. A közbejött nagy események, a felhomlott viszonyok s a megszakasztott közlekedés okozták később, hogy itt a hazában minden pénzforrásaim egyidőre elenyészvén, nem fordíthatám a kellő gondot és ápolást beteg testemnek fölépítésére. Így történt, hogy a 7/100 alatti bizonyítvány szerint egész a legközelebbi időkg kelle töltenem az időt Alsó-Ausztriában a Laabi hidegvízgyógyintézet falai között betegen, tétlenül. Végre a folyó hónap elején ütvén szabadulásom órája, mennyire elhomályosultak biztató kilátásaim, midőn Pestre érve, hátrahagyott ingóságaim után tudakozódván, úgy értesültem és a tekintetes cs. k. állad. főügyészégi hivatalnáli tudakozásaim folytán is úgy találtam, hogy az élet mindennapi szükségéhez tartozó s a 7/100 alatt följegyzelt ingóságaim Petőfi holmijával nem csak vegyesen összeírva, hanem azokkal egyetemben el is foglaltatva, némely kisebb értékű irományok, könyvek s bizonyítványok kivételével a tekintetes cs. k. álladalmi főügyesség által árverés útján egytül-egyig mind eladattak, azoknak értékéből szép összeg pénz gyűlvén be illetéktelenül az álladalmi pénztárba.

Alázatos esedezésem annál fogva, hogy a tekintetes cs. k. álladalmi főügyesség kegyes figyelmére méltatva a következő körülményeket, miszerint:

1., a közelmúlt években lefolyt eseményekben, a birodalomnak egy csendes gyógyintézetében tartózkodván, semmiféle tényleges részt egyáltalán nem vevék, annál fogva semmiféle még a legkisebb büntetésnek is alája vetve nem lehetek.

2., kérdéses ingóságaim nem csak t. Csengeri Antal úrnak a 3/100, Kánya Pál igazgató tanár úrnak a 4/100, és dr. Sass István az előtt pesti, jelenleg Tolna megyei kerületi orvos úrnak az 5/100 alatti bizonyítványaiknál fogva valóban Petőfi Sándor úrnak adattak által gondviselés végett, — de különben is, azoknak nagy része elzárt külön ládákban levén, a fejréneműek «P. A.» jegyeiből, a nevemre szóló számtalan levelekből, irományokból, több rendbeli bizonyítványokból és ügyvédi diplomámból, valamint különösen a számos jogtani s philosophiai könyvek és kéziratbani tanulmányokból (miknek tárgyával köz tudomás szerint Petőfi nem foglalkozott) eléggé bebizonyul, miképen azok nem Petőfi tömegéhez, hanem egyenesen az én vagyonomhoz tartozandók valának, — mire nézve még szabad legyen felajánlanom Forgács Ignácznak, az időbeli és mostani ruhatisztító legényemnek kihallgattatását is, mint a ki a kérdéses ingóságokat 1847-ben Petőfi úrhoz szállította.

3., magam személyesen az ország határain kívül és beteg állapotban levén, s a lefoglalás vagy épen eladásról nem tudósíthatván, közbe sem tehetém reclamatiómat.

4., eladott vagyonomból a cs. kir. álladalmi pénztárba nevezetes summa folyván be illetéktelenül, ennek kezemhez szolgáltatása a legjogosabb kívánat, s hogy végre

5., tekintetbe vevén hosszas betegségem által megrongált anyagi viszonyaimat:

Méltóztassék a Tekintetes Cs. K. Álladalmi Főügyesség a 7/100 alatti specificatio szerint illetéktelenül lefoglalt ingóságaimnak visszaadását, az eladott holmikát illetőleg pedig nekem ártatlanul s illetéktelenül szenvedett

káromnak megtérítését kegyelmesen elrendelni, mély tisztelettel maradván a
Tekintetes Cs. kir. Álladalmi Főügyésznek alázas szolgálója

Pesten, aug. 31-én 1850.

Pákh Albert
hites ügyvéd.

Pákh fenti kérését jogosnak és méltányosnak ismerték el s az árverés jegyzőkönyvéből megállapították, hogy az eladott holmiaiért az árverésen 54 frt. folyt be; ezt az összeget, valamint könyveit és iratait visszaadatták.

Petőfiné miután megtudta, hogy időközben Pákh is folyamodott a Főügyész-séghez s az ügyét már el is intézték, 1851. febr. 19-én a következő újabb kérvényt terjesztette be:

Nagyságos Álladalmi Főügyész Úr!

Értésemre esvén, miszerint néhai férjemnek Petőfi Sándornak az álladalom által lefoglalt tömegéből, melynek részemre kiadatása végett folya-
modásomat az állam ügyési hivatalhoz már benyújtottam, Pákh Albert
úrnak abbéli folyamodására, hogy azon tömegből az ott letétben volt
vagyona és ártatlanul szenvedett kára megtéríttessék, felsőbb helyről 54 p.
frt. és néhány kr. kárpótlás megítéltetett légyen; ne hogy azon esetre, ha a
tömeg kiadása részemre kegyesen elhatározatni fog, vagyonom méltatlanul
csorbulást szenvedjen, kényszerítve vagyokelőterjeszteni: miképen a Petőfi-
féle vagyonnak Pákh úr irányában legkevesebb kötelezettsége sincsen, mert
Pákh úrnak Pestről el távozása alkalmából 1847-ben holmiját Czakó színész-
nél deponálta s miután ez golyó által véget vetett életének, Pákh úr némely
holmijai akkori szállásunkra hozatván az ő barátjai által, mintegy erőszak-
kolva bíztak gondviselésünkre. Azonban elhozatt-e hozzánk minden hol-
mija Pákh Albertnek, a mi Czakónál volt deponálva, vagy talán a zavarban
széthureoltatott, arra én felelni nem tudok, s ha netalán Czakónál, vagy az
én holmim lefoglalása előtt bármi módon elvesztek, erre nézve semmi
felelősséggel nem tartozom, mert Pákh úr irányában semmi kötelezettséget
nem vállaltunk magunkra. A mi még Pákh Albert holmija közül természet-
ben megtalálható, vagy az összeírás alkalmával megtaláltatott, annak kiada-
tását nem ellenezhetem azon óvatosság mellett, ne hogy az én holmim az
övével felcseréltessek. Tudtomra egy rozszant íróasztal illeti őt, melynek
nyitva levő fiókjai hirdapokkal és becsnélküli irományokkal valának telve;
továbbá némi ágyiruha, mi véleményem szerint csekély értékű volt; úgy-
szinte egy közönséges koffer, melybe némi ruhadarabok lehetnek zárva.
Náddal font székekről, könyvtartóról, köpöladákról, miket ő követel, semmit
sem tudok, de még attól is tartok, hogy az én ágyiruhám az övének
tekintetvén annak értéke ítéltetett meg neki.

Ez okoknál fogva alázattal kérem tehát a Pákh Albert folyamodására hozott
ítélet foganatosítását felfüggeszteni, egy más rendbeli már korábban beadott
folyamodásomat tárgyalatni, valamint Pákh Albert kérelmét is velem közölni,
hogy e részben teljes felvilágosítással szolgálhassak, s kölcsönös tárgyalás által
Pákh Albert úr folyamodása tisztába hozathassék. Maradván teljes tisztelettel

Pesten, Febr. 19. 1851.

Nagyságodnak alázas szolgálója
Petőfi Sándornak
hátrahagyott özvegye született
Szendrey Julia.

Petőfiné ügyét a hatóságok jóindulattal, de óvatossággal intézték. Miután megtudták, hogy Petőfi ellen a Haditörvényszék előtt semmiféle eljárás nincs folyamatban, elrendelték, hogy az árverésen befolyt összeget Petőfinének fizessék ki s a még el nem adott bútorokat, könyveket, kótákat adják vissza. A képeket csak oly feltétellel adták ki, hogy a francia forradalomban szereplő egyének képeit csak a könyvtárában tarthatja.

Petőfi élete, szeszélyes egyénisége megnyilvánul egész költészetében. Épen ezért irodalomtörténeti alakjaink között nincs senki, kinek életkörülményeivel annyit foglalkoztak volna, mint az övével. S úgy látszott, hogy reá vonatkozólag újabbat már nem is lehet felderíteni, amidőn — véletlen folytán — a fenti érdekes adatok kerülnek nyilvánosságra.

Ezekből az adatokból következtethetünk Petőfiék háztartására. Petőfi rajongó szabadságszeretetére, szélsőséges demokratikus világnézetére jellemző, hogy kik voltak politikai ideáljai, kiknek a képeivel díszítette lakását. Könyvtárában már az 1848-i francia forradalomra vonatkozó munka is megtalálható. Ezzel is igazolva látszik az a mondása: «a forradalom az én bibliám.»

Petőfiné is szeszélyes, exaltált egyéniség volt. A forradalomért ő is lelkesedett. A lefoglalt ingóságok között megtalálható az a vörös jakobinus sapka is, amelyben — amint róla feljegyezték — egyszer 1848-ban forradalmi rajongásában a Nemzeti Színház egyik előadásán megjelent. Zenei műveltségére jellemző, hogy a lefoglaláskor több mint 200 kótája van jegyzékbe véve.

A Petőfi ingóságairól készült leltárak a Petőfi Múzeumot is érdekelhetik, amennyiben az ott őrzött relikviákat hitelességük szempontjából, érdekes volna a leltárakban felsorolt s elég részletesen körülírt ingóságokkal összehasonlítani.

GERŐ JÓZSEF.

ÁL-FAZEKAS-VERSEK FORRÁSAI.

Mátray Lajos Fazekas-életrajzának (1888) függelékéül verseket tett közzé, mint Fazekas Mihálynak addig ismeretlen és általa «felfedezett» költeményeit. Már Sebestyén Gyula kimutatta (EPhK. 1889.), hogy jórészek nem Fazekas verse. Csak abban tévedett, hogy az *Utánad folynak könnyeim* . . . kezdetű éneket (Joh. Tim. Hermes: *Klagelied*) Szentjóni Szabó László *Egy megvettnék keserve* c. költeménye változatának tartotta: a Mátray közölte vers nem az, hanem szószerint Szemere Pálnak *Hűség* c. költeménye (ÖM. I. 62. l. — v. ö. EPhK. 1913. 359. l.). A gyűjteményben van Fazekas-vers is: *Az öröm tündérsége*. (Mátray i. m. 139. l., Tóth Rezső kiad. RMK. 168. l.). A füzet énekgyűjtemény, amelyben a múlt század elejének divatja szerint való, érzelmes német dalok fordításai váltakoznak egy-egy népies hangú dallal. Énekeskönyvekben persze a szerző nincs megnevezve: de további három versről meg tudom mondani, hogy fordítás.

A *Ne felejts el* c. költemény (146. l.) annak a *Vergiss mein nicht* . . . c. költeménynek átültetése, (szerzőjét nem ismerjük), amelyet a század elején

sokféle változatban énekeltek s amelyet Szemere Pál is lefordított, (ÖM. id. h. *El ne felejts* . . . c. dalában. (A német forrást egészében közöltem (EPhK. id. h.) A Fazekasnak tulajdonított változat a 4. és 5. strófát fölcsereéli, egyébként azonban jobb Szemere fordításánál; utolsó két sora pl. így szól:

Und pflanze weinend auf mein Grabeshügel
Vergissmeinnicht, Vergissmeinnicht.

Fazekas

S ültess hült hamvaim sírjára,
O ültess egy nefelejtset.

Szemere

Legyen síromra általad ültetve
El ne felejts, te hív.

Az *Estve* c. költemény (136. l.) Matthisson *Der Abend* c. versének fordítása, miként az eredeti is, öt strófában, de annak négysorcs strófáit hathat sorra bővíti:

Purpur malt die Tannenhügel
Nach der Sonne Scheideblick,
Lieblich strahlt des Baches Spiegel
Hespers Fackelglanz zurücker.

Bibor úszik a halmokon!
A nap elhűnyásával,
Melly a felleghullámokon
Játszik még világával.
Habjain a patakesának
Fénye Hesper fáklájának.

Érdekes, hogy mindig a 3-4. sor a betoldás vagy bővítés.

A *violához* c. költemény (149. l.) viszont Hölty dalaiból való (*An ein Veilchen*. Nach Zappi) s a németnek hű fordítása — épen a szöveghez való ragaszkodása miatt bővült a magyarban négy sorral:

Birg o Veilchen, in deinem blauen Kelche,
Birg die Thränen der Wehmut, bis mein Liebchen
Diese Quelle besucht! Entplücker sie lächelnd
Dich dem Rasen, die Brust mit dir zu schmücken;
O dann schmiege dich ihr ans Herz und sag' ihr,
Dass die Tropfen in deinem blauen Kelche
Aus der Seele des treuesten Jünglings flossen,
Der sein Leben verweinet und den Tod wünscht!

Rejtsd el kék kelyhedbe oh viola! e könnyeket,
Szemeimből a bánat sajtoló ki ezeket,
Rejtsd el, míg ki szivembe dul!
E forráska felé fordul.

Ha meglátván majd téged leszakaszt, s nevetőleg,
Hogy ékesítsd, mellére akaszt, kérkedőleg,
Oh simulj akkor szívére,
S mond meg barátod kértére:

Hogy, a mely cseppek kelyhed kékjéből csillámlanak,
Egy leghűvebb ifjúnak lelkéből csorgottanak,
A kit les már enyészete
S könnyek közt foly le élete.

Ezek a fordítások lehetnek Fazekaséi; de ha más szerzőjük derül is ki, jellemző adalékok a német költészet hatásához.

GÁLOS REZSŐ.

SZENTJÓBI SZABÓ LÁSZLÓ A' MEG-VÁLTOZOTT DÓRIS C. KÖLTEMÉNYÉNEK FORRÁSA.

Szentjóni Szabó László érzelmes, németes költeményei közül többnek még nem ismerjük a forrását. Az általa fordított Jacobi-, Overbeck- és J. T. Hermes-költemények egykorú népszerű dalok; ilyen sokat énekelt dal volt Chr. M. Ziegler *An Thyrsis* c. költeménye is, amely Verseggy *Szerelmes üzenet*ének forrása. Ezt dolgozta át Szabó is *A' megváltozott Dóris* c. versévé:

Eilt ihr Schäfer aus den Gründen,
Eilt zu meinem Thyrsis hin;
Und sobald ihr ihn könnt finden,
Sagt, dass ich ihm günstig bin.

Eilt und sagt dem lieben Hirten,
Dass ihn Doris nicht mehr neckt,
Nicht mehr zwischen jenen Myrthen
Sich verräthrisch ihm versteckt.

Ti ligetünk pásztorai!
Myrtill kedves pajtásai,
Majd ha Myrtillt meg-látjátok,
Kérlek, néki meg-mondjátok!
Hogy Dóris már nem fél tőle,
'S nem fog elbújni előle,
Hogy jobb indulattal tele,
Nem kötődik többé vele.

A németnek tréfás befejezését (hogy ha nem jön, felkőti magát — de csak álmában) Szabó elhagyta s mindvégig megtartja az érzelmes hangot. Ezért költeménye a magyarban egészen eltér Verseggyétől, aki kétszer is élt a sokat énekelt dal tréfás csattanójával.

GÁLOS REZSŐ.

EGY XVI. SZÁZADI MAGYAR KÖLTEMÉNY NYOMA AZ OLASZ IRODALOMBAN.

Az alábbi adaléknak dr. Gutkind Curt mannheimi egyetemi magántanár szíves közlése alapján jutottam birtokába s minthogy, úgy hiszem, magyar irodalomtörténeti szempontból nem mindennapi érdekű dokumentumról van szó, megérdemli a szélesebbkörű nyilvánosságot. Gutkind, romanista nyelvi kutatásai során, Bernardino Tomitano XVI. századi olasz nyelvésznek *Quattro libri della lingua toscana* c. művében (Padova, 1570. 330. l.) egy magyar dalra vonatkozó említésre bukkant. Minthogy a szöveg mögött eleinte régi magyar népdalt gyanított, Bartók Bélához és Kodály Zoltánhoz fordult felvilágosításért; az ő révükön került hozzám Tomitano könyvének érdekes szövegrészlete — közlése itt annál megokoltabb, mert az idézett magyar dalszöveg forrását, illetőleg eredetijét nem sikerült megtalálnom s így a német kutatóval eddig csak analog töredékeket közölhettem. Viszont a szakkutatóknak talán sikerül majd a forrásra rábukkanniok a magyar vagy humanista költészetben s így útbaigazíthatják a német kutatót, — nem szólva arról, hogy a magunk számára is külön érdekel bírhat egy XVI. századi, külföldön ismertté lett magyar költemény eredetijének felkutatása.

Tomitano idézett műve megemlíti, hogy Padovában időztek egyike este tanúja volt, «amint egy magyar nemzetiségű diák magyar nyelvű dalt